

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«Формування музично-сенсорних здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами музично-дидактичних ігор»**

Виконала: студентка 2 курсу
ДО1–М20 групи, спеціальності 012
Дошкільна освіта
Бобкова Ангеліна Вікторівна

Керівник:
Газіна І.О., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент:
Бахмат Н. В., доктор педагогічних наук,
професор кафедри теорії та методик
початкової освіти

Зміст:

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні основи розвитку музично-сенсорних здібностей у дітей дошкільного віку.....	10
1.1. Структура музичних здібностей, їх характеристика.....	10
1.2. Поняття та роль сенсорного виховання. Значення розвитку музично-сенсорних здібностей для дітей старшого дошкільного віку.....	19
1.3. Види музично-дидактичних ігор для розвитку музично-сенсорних здібностей у дітей старшого дошкільного віку.....	24
1.4. Методика використання музично-дидактичних ігор в різних видах музичної діяльності.....	33
Висновок до I розділу.....	46
Розділ II. Дослідно-експериментальне вивчення ефективності розвитку музично-сенсорних здібностей у дітей старшого дошкільного віку засобами музично-дидактичних ігор.....	48
2.1. Діагностика рівня розвитку музично-сенсорних здібностей у дітей старшого дошкільного віку на початковому етапі педагогічного експерименту (констатувальний експеримент).....	48
2.2. Розробка і застосування системи музично-дидактичних ігор для розвитку музично-сенсорних здібностей старших дошкільників (формульвальний експеримент).....	55
2.3. Оцінка ефективності розвитку музично-сенсорних здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами музично-дидактичних ігор (контрольний експеримент).....	64
Висновок до II розділу.....	68
Висновки.....	71
Список використаної літератури.....	74

ВСТУП

Гуманістична тенденція формування сучасного суспільства нерозривно пов'язана з ідеєю «особистості, що розвивається в світі, що розвивається». Вирішення цієї проблеми безпосередньо залежить від рівня освіти – одного з найважливіших компонентів людської культури. Як відзначають фахівці, в сучасному світі особливої ваги набуває перенесення центру тяжіння на індивідуальність людини, вивчення розвитку її духовності, ставлення до навколишнього світу, її саморуху. Вимога гуманізації освіти, висунута психологами та педагогами, передбачає приділення особливої уваги розвитку музичних здібностей дитини. Вважається, що дати людині знання, розвинути навички та вміння – не самоціль. Набагато важливіше – пробудити інтерес до пізнання.

Серед великої кількості різноманітних видів мистецтва музика по праву займає особливе місце, оскільки саме вона відіграє чи не визначальну роль у художньому, естетичному і загалом у всебічному розвитку людини. Палітра музики надзвичайно різноманітна. Адже все, що не можна описати словами, може знаходити свій відбиток саме у музиці. Власне розуміння музичного мистецтва, як цілісного духовного світу, дає дитині уявлення про дійсність, закономірність музики, і спрямоване на формування музично-сенсорних здібностей, знання та розуміння яких, досі залишається актуальним у музичному вихованні. Музичне виховання є цілеспрямованим і систематичним розвитком музичної культури, музичних здібностей людини, виховання в ній емоційної чуйності до музики, розуміння та глибокого переживання її змісту. Музичне виховання – є одним із найважливіших засобів формування особистості дитини. Воно, яке здійснюється у закладах дошкільної освіти через хоровий спів, гру на дитячих музичних інструментах, слухання музики та музичну грамоту, сприяє формуванню світогляду, мистецьких поглядів та смаків, вихованню почуттів та моральних якостей.

Діти дошкільного віку виявляють особливу любов до музичного

мистецтва і можуть бути залучені в посильну для їх віку музичну діяльність, метою якої є розвиток інтересу до музики, правильне сприйняття її змісту, структури, форми, а також пробудження потреби постійного спілкування з нею і бажання активно проявити себе в цій сфері. Розуміння музичного мистецтва, як цілісного духовного світу, що дає дитині уявлення про дійсність, про її закономірності, про неї саму, можливе через формування музично-сенсорних здібностей.

Актуальність теми дипломної роботи зумовлена необхідністю подальшої теоретичної та експериментальної розробки питань пов'язаних з музично-сенсорним розвитком і вихованням дітей дошкільного віку у певній системі, з урахуванням вікового аспекту та послідовності залучення дітей до цілісного та диференційованому сприйняття музики. Виникає необхідність у тренуванні дітей у перцептивних діях, в багатократних повтореннях цих дій, доведенні їх до рівня навичок музичної діяльності. Настільки ж необхідно створення привабливих, цікавих для дітей умов, які б спонукали до подібних вправ. Власне саме музично-дидактичні ігри можуть стати такими засобами активізації музичного розвитку дитини, що дозволяють залучати дітей дошкільного віку до активного сприйняття музики. Музичне сприйняття – складний, чуттєвий, поетичний процес, наповнений глибокими переживаннями. У ньому переплітаються сенсорні відчуття музичних звуків і краса співзвуч, попередній досвід та живі асоціації з тим, що відбувається в даний момент, проходження за розвитком музичних образів і яскраві відповідні реакції на них. Важливість музично-дидактичних ігор полягає в тому, що вони допомагають ознайомити дітей у доступній формі з такими відносно складними поняттями в музиці, як музичний жанр, форма музичного твору, а також з окремими засобами музичної виразності і основними властивостями музичного звуку.

Проблема розвитку музично-сенсорних здібностей дітей, набуває в даний час особливої актуальності. Л. З Виготським, свого часу, була виділена ідея «педагогіки здібностей», яка включала різні педагогічні методи навчання

і виховання дітей, здібності яких істотно виділялися. Будь то здібності до музики, малювання, танців. Адже будь-які здібності таланти дитини по-своєму унікальні, і, безперечно, повинні бути розвиненими [21, с. 34-37].

Значення використання музики у розвитку дитини, і формування музично-сенсорних здібностей, важко переоцінити. .

Проблема формування музично-сенсорних здібностей старших дошкільників безпосередньо торкається питань методики дошкільного виховання, а також психології дітей дошкільного віку та мистецтвознавства. Власне дані питання розглядалися в працях визначних педагогів Г. Ващенко, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського [14; 53; 56; 61]. Проблем впливу музики на формування особистості дошкільника торкалися у своїх роботах психологи Л. Виготський, А. Готсдінер, Б. Теплов [21; 22; 25; 57; 58]. Важливими для нас є загальні праці з вікової психології, в яких дано характеристику особливостей психологічний розвиток дітей дошкільного віку. Зокрема, мається на увазі роботи І. Беха, В. Гамезо, Д. Ельконіна, О. Кононко, Т. Кричківської, В. Мухіної [11; 12; 23; 36; 40; 44].

Проблем впливу музики на формування культури особистості, її фізіологічних здібностей торкалися у своїх дослідженнях Є. Іова, М. Кисельова та М. Макляк [30; 34].

Теорії розвитку музично-сенсорних здібностей були присвячені праці таких відомих вчених як Н. А. Ветлугіна, Л. Н. Комісарова, І. Л. Дзержинська, А. В. Запорожець, А. П. Усова, Н. Г. Кононова [15; 16; 17; 19; 37; 55].

Для нас цікаві також загальні принципи та методи музичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Вони висвітлені в працях Н. Ветлугіної, А. Зиміної, О. Кульчицької, С. Науменко, Т. Науменко, А. Шевчук, С. Якимчук [16; 17; 19; 29; 41; 45; 46; 62; 66].

Останнім часом світ побачили низка новітніх навчальних та навчально-методичних посібників з музичного виховання дітей дошкільного віку. Їх авторами виступили Р. Амлінська, А. Артоболевська, Ю. Полянський і Т. Науменко, О. Радинова, А. Катінене, М. Палавандішвілі

та ін. [3; 8; 47; 51]. Їх головні ідеї стосуються базових моментів музично-педагогічної діяльності, вивчення передового педагогічного досвіду, інноваційних технологій здійснення освітнього процесу в ЗДО. У сучасних періодичних виданнях з'явилися публікації, що привертають увагу фахівців дошкільного виховання своїми інноваційними ідеями й пропозиціями з питань дошкільної музичної педагогіки.

Незважаючи на всю важливість розвитку музично-сенсорних здібностей у старших дошкільників, та розробленість низки теоретичних положень у цій галузі науки, на сьогоднішній день завдання щодо розвитку музично-сенсорних здібностей залишилися не вирішеними у закладах дошкільної освіти. Проаналізувавши наявну літературу на цю тему, можна дійти невтішного висновку, що через недостатню розробленість даної проблематики, сьогодні не приділяється необхідної уваги питанням розвитку музично-сенсорних здібностей в сучасних українських ЗДО.

Важливим засобом розвитку музично-сенсорних здібностей дітей є безпосереднє використання музичних ігор. Власне гра є провідним видом діяльності дошкільників протягом усього часу їх перебування в стінах закладів дошкільної освіти. Основне завдання музичних ігор – у доступній формі долучити дітей дошкільного віку до музики, зацікавити їх основами музичної культури та викликати інтерес до даної галузі. Оскільки вони є доступними дитячій свідомості, то викликають в дошкільників інтерес та бажання брати в них участь. У результаті діти не лише отримують необхідні їм знання, вміння та навички, а й навчаються любити, цінувати та розуміти музику.

Для того, щоб музичні ігри викликали бажання у дошкільників брати в них активну участь, вони в мають, насамперед, бути оформлені дуже барвисто, відрізнятися своєю оригінальністю та різноманітністю. Тільки в цьому випадку, завдання, що стоять перед грою, такі як: розвиток слухового сприйняття, тактильного сприйняття, уваги, емоційно-вольової сфери, пам'яті, мислення, координації рухів, властивості голосу, виховання загальної музичної, мовленнєвої та рухової культури тощо будуть виконуватися в

повній мірою.

Відтак, на нашу думку, сьогодні безперечно актуальною проблемою є виявлення ефективних методів розвитку музично-сенсорних здібностей у дітей дошкільного віку.

Музично-дидактичні ігри можуть стати такими засобами активізації музичного розвитку дитини-дошкільника, що дають змогу залучати її до активного сприйняття музики. Музичне сприйняття – складний, чуттєвий, поетичний процес, наповнений глибокими переживаннями, в ньому переплітаються сенсорні відчуття музичних звуків, попередній досвід та живі асоціації з тим, що відбувається в даний момент, слідування за розвитком музичних образів і яскраві реакції на них.

Важливість музично-дидактичних ігор у тому, що вони допомагають ознайомити дітей у доступній формі з такими відносно складними поняттями в музиці, як музичний жанр, форма музичного твору, а також окремими засобами музичної виразності та основними властивостями музичного звуку.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є виявлення та розробка ефективних методів розвитку музично-сенсорних здібностей у дітей старшого дошкільного віку за допомогою музично-дидактичних ігор. Вони покликані допомогти дітям активно увійти в світ музики, стимулювати розвиток музично-сенсорних здібностей, навчити розрізняти властивості музичного звуку за допомогою наочно-слухових і наочно-зорових методів музичного виховання

У відповідності з метою дипломної роботи були визначені наступні **завдання**:

- з'ясувати теоретичні аспекти розвитку музично-сенсорних здібностей дітей у дошкільного віку;
- розкрити значення музично-дидактичних ігор, обстежити методи їх впливу на розвиток музично-сенсорних здібностей;
- розробити набір ігор, що забезпечують послідовний розвиток музично-сенсорних здібностей в умовах освітнього процесу ЗДО;

- визначити критерії та показники розвитку музично-сенсорних здібностей у дітей старшого дошкільного віку;
- експериментально апробувати прийоми ефективного розвитку у старших дошкільників музично-сенсорних здібностей у процесі їхньої музичної діяльності;

На основі мети й завдань було сформульовано об'єкт і предмет дипломної роботи.

Об'єктом є розвиток музично-сенсорних здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Предметом є музично-дидактичні ігри як засіб розвитку музично-сенсорних здібностей дітей старшого дошкільного віку.

При виконанні кваліфікаційної магістерської роботи використовувалися різні **методи** психолого-педагогічних досліджень:

1. Вивчення психолого-педагогічної літератури з розвитку музично-сенсорних здібностей дошкільників з метою забезпечення теоретичної бази дослідження;
2. Вивчення документації закладу дошкільної освіти (календарні, перспективні плани, конспекти занять, методична література);
3. Проведення педагогічного експерименту (констатувального, формувального та контрольного), змістом якого став розвиток у старших дошкільників музично-сенсорних здібностей.

Практичне значення магістерського дослідження полягає в розробці і експериментальній перевірці методики формування музично-сенсорних здібностей старших дошкільників засобами музично-дидактичних ігор, яка може бути використана в практиці українських закладів дошкільної освіти. Основні положення та висновки кваліфікаційної роботи можуть бути використані під час підготовки до семінарських занять та лекцій у закладах вищої освіти, написання наукових робіт, рефератів.

База дослідження: Скадовський ЗДО «Золота рибка» м. Скадовськ, Херсонської області.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, шести параграфів, висновків, а також списку використаної літератури.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз і результати експериментальної роботи дозволяють нам зробити наступні висновки:

1. Дошкільний вік є надзвичайно важливим періодом для розвитку музично-сенсорних здібностей дитини. Розвиток у кожної дитини цих здібностей має бути постійно в полі зору у вихователя та музично керівника, здійснюватися різними методами і засобами, в тому числі за допомогою музично-дидактичних ігор.

Основне призначення музично-дидактичних ігор – розвивати емоційно-чуттєву сферу дошкільників, формувати у дітей музичні здібності, в доступній ігровій формі допомогти їм якісно засвоїти програмовий матеріал, пробуджувати інтерес до самостійних дій з використанням набутих на музичних заняттях знань.

Застосування на заняттях музично-дидактичних ігор, створення різноманітних ігрових ситуацій приводить до виникнення інтересу у дітей до музики, сприяє швидкому засвоєнню музичного матеріалу і розвиває музичні здібності дітей. Вивчені теоретичні аспекти дозволили говорити про те, що музично-дидактичні ігри сприяють більш активному сприйняттю музики, що дозволяє в доступній формі долучати їх до основ музичного мистецтва.

2. До музично-сенсорних здібностей відносяться: музичний слух (у єдності звуковисотних, ладових, гармонійних, тембрових, динамічних компонентів), відчуття ритму, музична пам'ять, уява та музична чуйність.

В сенсі розвитку музично-сенсорних здібностей діти дошкільного віку мають навчитися:

- а) розрізнення властивостей музичних звуків;
- б) розрізнення їх виразних співвідношень;
- в) якість обстеження музичних явищ.

Музично-сенсорний розвиток відбувається в процесі самої різноманітної музичної практики. Музично-дидактичні посібники та ігри

поєднують в собі багато умов, які особливо сприяють розвитку дітей. Їх зміст структура, ігрові дії і правила спрямовані на те, щоб допомогти систематичного і планомірного розвитку висотного і ритмічного, динамічного і тембрового слуху. Ігри прості і доступні, вони дозволяють дітям самостійно вправлятися в засвоєнні способів сенсорних дій.

Процес розвитку музично-сенсорних здібностей у всіх дітей без винятку не пройде безслідно для їх подальшого музичного, інтелектуального розвитку і для розуміння музичного мистецтва, як цілісного духовного світу.

3. У дослідно-практичній частині була проведена діагностика, музично-сенсорних здібностей з тембрового, динамічного, звуковисотного та ритмічного слуху, на основі ігор Н. Г. Кононової, в ході якої з'ясувалося, що дані різновиди музичного слуху у дітей старшого дошкільного віку перебувають на досить низькому рівні, діти мають слабе уявлення про, тональність та види музичних інструментів.

4. Розглянувши теоретичні передумови корекції музично-сенсорних здібностей, нами була проведена серія музично-дидактичних ігор, які було спрямовано на розвиток звуковисотного, тембрового та динамічного слуху та загалом усіх музично-сенсорних здібностей

5. У ході проведеної роботи ми вирішили такі завдання:

- Вивчено теоретичні аспекти розвитку музично-сенсорних здібностей дітей у дошкільному віці.
- Визначено вплив музично-дидактичних ігор в розвитку музично-сенсорних здібностей дошкільнят.
- Застосовано систему музично-дидактичних ігор у розвиток музично сенсорних здібностей та виявлено її ефективність практично.

Таким чином, мету дипломної роботи досягнуто: виявлено та розроблено ефективні методи розвитку музично-сенсорних здібностей у дітей старшого дошкільного віку за допомогою музично-дидактичних ігор.

Можна зробити висновок, про те, що музично-дидактичні ігри є цінним

і ефективним способом розвитку музично-сенсорних здібностей дітей старшого дошкільного віку, оскільки вони відкривають перед дитиною не тільки нові знання, а й шляхи застосування цих знань у своєму житті.

б. Після завершення формувального етапу були проведені ігри для контрольного етапу дослідно-практичної роботи. Музично-дидактичні ігри цього етапу також були спрямовані на розвиток музично-сенсорних здібностей.

Розвиток музично-сенсорних здібностей у дітей дошкільного віку в ході формувального етапу експерименту показав ряд високих показників, в результаті чого:

- 1) збільшився рівень розвитку музичних здібностей;
- 2) істотно змінився рівень розвитку музично-сенсорних здібностей;
- 3) значно змінився підхід до самого процесу навчання. Це відбилося у зацікавленості щодо використання дидактичного матеріалу, в активності виконання завдань, у застосуванні умінь і навичок, отриманих на заняттях, у самостійній музичній діяльності.

За підсумками проведеного експериментального дослідження можна дійти висновку, що мету випускний кваліфікаційної роботи було досягнуто, а експериментальна методика розвитку музично-сенсорних здібностей старших дошкільників засобами музично-дидактичних ігор є ефективною формою реалізації освітнього процесу в ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абдуллин Э. Б., Николаева Е. В. Теория музыкального образования. Москва : Академия, 2014. 336 с.
2. Актуальні питання мистецької педагогіки. Київ : НПУ, 2000. 181 с.
3. Амлінська Р. С. Музичні інструменти – іграшки: [Посібник]. Київ : Муз. Україна, 1986. 24 с.
4. Анисимов В. П. Диагностика музыкальных способностей детей. Москва : Владос, 2014. 290 с.
5. Анисимова Г. И. Сто музыкальных игр для развития дошкольников. Москва : Просвещение, 2005. 96 с.
6. Апраксина О. А. Методика музыкального воспитания : Уч. пособие. Москва, 1984. 111 с.
7. Арісменді А. Л. Дошкільне музичне виховання. Москва : Прогрес, 1989. 176 с.
8. Артоболевская А. Д. Первая встреча с музыкой: Учеб. пособ. / Из опыта работы педагога-пианиста с детьми дошкольного и младшего школьного возраста. Москва : Сов. Композитор, 1985. 103 с.
9. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. 2-е изд. Ленинград : Музыка, 1999. 144 с.
10. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол.: А. М. Богущ, Г. В. Беленька та ін. Дошкільне виховання. 2012. № 7.
11. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн. 1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч. - метод. видання. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
12. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний пос-к. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.

- 13.Борисова О. О. Психологічний, терапевтичний та фізіологічний вплив музики на людину: Навчально-методичний посібник. Київ : Видавництво «К С В», 2010. 84 с.
- 14.Ващенко Г. Народна пісня і етнопедагогіка України // Народна творчість та етнографія. 2001. № 1-2. С. 30-60.
- 15.Ветлугина Н. А. , Дзержинская И. Л. , Комисарова Л. Н. Методика музыкального воспитания в детском саду: Учеб. для учащихся пед. уч-щ по спец. “Дошкольное воспитание”; / Под ред. Ветлугиной Н. А. 3-е изд., испр. и доп. Москва : Просвещение, 1995. 270 с.
- 16.Ветлугина Н. А. Музыкальное воспитание в детском саду. Москва : Просвещение, 1981. 240 с.
- 17.Ветлугина Н. А. Развитие музыкальных способностей дошкольников в процессе музыкальных игр. Москва : Просвещение, 2001. 270 с.
- 18.Ветлугина Н. А., Кенеман А. В. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошк. Педагогика и психология». Москва : Прсвещение, 1983. 255 с.
- 19.Ветлугіна Н. А. Система естетичного виховання в дитячому садку. Київ : Рад. школа, 1977. 176 с.
- 20.Воспитание и обучение в детском саду / Под ред. А. В. Запорожца, Т. А. Марковой. Москва : Просвещение, 1976. 230 с.
- 21.Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк. 3-е изд. Москва : Просвещение, 1991. 94 с.
- 22.Выготский Л. С. Психология искусства. Москва : Педагогика, 1987. 344 с.
- 23.Гамезо В. М., Петрова Е. Л., Орлова Л. М. Возрастная и педагогическая психология. Москва, 2003. 512 с.
- 24.Генезис сенсорных способностей / Под ред. Л. А Венгера. Москва : Педагогика, 2007. 170 с.

25. Готсдинер А. Л. Музыкальная психология. Москва : Просвещение, 1993. 194 с.
26. Дзержинская И. Л. Эстетическое воспитание средствами музыки в детском саду. Сб. «Вопросы эстетического воспитания в детском саду». Москва : Учпедгиз, 2007. 211 с.
27. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
28. Євдокимов В. І. Підвищення ефективності навчання засобами наочності: Учеб. посібник. Харків: ХДПІ, 1989. 72 с.
29. Зимина А. Н. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста : Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. 304 с.
30. Иова Е. П. Роль музыки в общевоспитательной работе детского сада // Музыкальное воспитание в детском саду. Вып. IV. Москва : Изд. Академии педагогических наук РСФСР, 1960. С. 11-25.
31. Ігри та ігрові вправи / За ред. Є. І. Коваленко. Київ: Педагогіка, 1987. 130 с.
32. Ільїна Г. А. Розвиток музичних вистав у дітей дошкільного віку. Київ : Рад. школа, 1958. 87 с.
33. Кабалецкий Д. Б. Воспитание ума и сердца. 2-е изд. Москва : Просвещение, 1984. 204 с.
34. Кисельова М., Макляк М. Музичне виховання в дитячому садку. Київ : Музична Україна, 1968. 162 с.
35. Комиссарова Л. Н. , Костина Э. П. Наглядные средства в музыкальном воспитании дошкольников / Пособие для воспитателей и музыкальных руководителей детских садов. Москва : Просвещение, 1991. 141 с.
36. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). Київ : Освіта, 1998. 225 с.
37. Кононова Н. Г. Музыкально – дидактические игры для дошкольников: Из опыта работы муз. руководителя. Москва : Просвещение, 1982. 96 с.

38. Костюк Г. С. Музичне мистецтво і формування нової людини / Упоряд. . А. Г. Костюк; Редкол.: А. Г. Костюк (гол. ред.) та ін. Київ : Муз. Україна, 1982. 238 с.
39. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ, 1965. 122 с.
40. Кричковська Т. Д. Психологія дошкільного віку. Навч.-метод. посібник. Ніжин : Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2001. 61 с.
41. Кульчицька О. Педагогічні технології у розвитку музичного сприйняття дітей дошкільного віку // Рідна школа. 2004. №2. С. 19-21.
42. Лозова В. І., Троцько А. В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / ХДПУ ім Г. С. Сковороди. 2-е вид. виправл. Харків : "ОВС", 2002. 400 с.
43. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 1974. С. 257-279.
44. Мухина В. С. Психологія дошкільника. Учебн. пособие для студентов пед. институтів и учащихся пед. училищ. Москва : Просвещение, 1975. 239 с.
45. Науменко С. І. Музично-естетичне виховання дошкільників. Київ : „Магістр-S”, 1996. 96 с.
46. Науменко Т. І. Музичне виховання дошкільників засобами українського фольклору : Конспект лекцій з педагогіки. Київ : АПН України, Інститут педагогіки, 1995. 64 с
47. Полянський Ю., Науменко Т. Музичне джерельце: Розробка неординарних музичних занять, направлених на розвиток обдарованості дітей старшого дошкільного віку. Київ, 1993. 77 с.
48. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку : компетентнісний підхід : монографія / за заг. ред. Г. В. Беленької, О. А. Половіної. Умань : ВПЦ. Візаві, 2015. 208 с..
49. Радынова О. П. Дошкольный возраст: задачи музыкального воспитания // Дошкольное воспитание. 1994. № 2. С. 24-30.

- 50.Радынова О. П. Слушаем музыку. Москва : Просвещение, 1990. 158 с.
- 51.Радынова О. П., Катинене А. И., Палавандишвили М. Л. Музыкальное воспитание дошкольников: Учебник. Москва : Академия, 2000. 236 с.
- 52.Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : Навч. посібник. Київ : Лелека, 2002. 270 с.
- 53.Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 303 с.
- 54.Сенсорное воспитание в детском саду: Пособие для воспитателей /Под ред. Н. Н. Поддьяковой. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Просвещение, 2007. 192 с.
- 55.Сенсорное воспитание дошкольников / Под ред. Запорожца А. В. , А. П. Усовой. Москва : Просвещение, 1990. 180 с.
- 56.Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Вибрані твори в 5-ти т. Т. 3. Київ : Радянська школа, 1977. С.7-283.
- 57.Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. Москва : Наука, 2003. 379 с. 21
- 58.Теплов. Б. Проблемы индивидуальных различий. Москва : Издательство академии педагогических наук РСФСР, 2000. 190 с.
- 59.Удальцева Е. А. Дидактические игры: Пособие для студентов-заочников дошкольных фак. пед. ин-тов. Москва : Учпедгиз, 1963. 222 с.
- 60.Учите детей петь. Пособие для воспитателя и муз. руководителя дет. сада / сост. Т. М. Орлова, С. И. Бекина. Москва : Просвещение, 1986. 144 с.
- 61.Ушинський К. Д. Про народність у громадянському вихованні. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. Київ : Радянська школа, 1982. Т. 1. С. 47-122.
- 62.Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей. Методичні рекомендації // Дошкільне виховання. 2000. №2. С. 6-7.
- 63.Шоломович С., Рудченко І., Зінич Р. Методика музичного виховання в дитячому садку. Київ : Муз. Україна, 1985. 142 с.
- 64.Шуть М. М. Організація дитячих свят. Київ : Шкільний світ, 2010. 128 с.

- 65.Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Москва : Педагогика, 1989. 560 с.
- 66.Якимчук С. Методика музичного виховання. Рівне : РДГІМ, 2003. 160 с.
- 67.Янковська О. П. Дидактичні ігри в дитячому садку: Науково-методичний посібник. Київ : Рад. школа, 1985. 230 с.